

Rapport over studietur til Sydtyskland- Schweiz

18. - 22. september 2024

Arrangeret af Økonomikonsulenternes forening

Indhold

ONSDAG DEN 18. SEPTEMBER 2024	3
TORSdag DEN 19. SEPTEMBER 2024	3
BESØG VED "SEEBLICKHOF" VED STOCKACH VED SVEN & LENA JOHANNSEN	3
BESØG PÅ GÅRDEN KÄPPELER	5
BESØG VED HUMLEGÅRDEN 'HOPFENGUT', TETTNANG.....	6
INDLÆG VED ADVOKAT HANS JOSEPH HARTMANN	9
FREDAG DEN 20. SEPTEMBER 2024	9
BESØG VED ALBERT STEGER, EICHBERGERSTR. 42, 9450 ALTSTÄTTEN SG.....	9
BESØG VED WALTER APPERT LEDER AF LANDWIRTSCHAFTLICHES ZENTRUM SG I SALEZ – SE WWW.LZSG.CH.....	15
VARSLING OG PLANTEFORÆDLING	15
SMARTFARMING OG -PROJEKTER	17
LØRDAG DEN 21. SEPTEMBER 2024	19
ALPETUR TIL ENGELBERG OG BRUNNI	19
SØNDAG DEN 22. SEPTEMBER 2024	23
HJEMREJSE TIL DANMARK	23

Deltagerliste

	Deltager	Firma
1	Jens Christian Pedersen	Nykredit
2	Kirsten Cato Jensen	VELAS
3	Inge S. Kjeldsen	Fjordland
4	Lars Boye Larsen	VELAS
5	Karsten Nielsen	Spiras
6	Line Hansen	Østdansk Lbf.
7	Maria Eugster Klug	Sagro
8	Jørn Fallesen	Spiras
9	Jørn Aarøe	Spiras
10	Henrik H. Christensen	Fjordland
11	Finn Bennedsgaard	Fjordland
12	Jens Norup	Spiras
13	Kai Henriksen	Landbrugsstyrelsen
14	Christian Raun	Spiras
15	Bo Ellegaard Nielsen	Spiras
16	Margrete Johnsen Hansen	Spiras
17	Kathleen McCabe Christensen	Fjordland
18	Finn Skotte	VKST
19	Arne Agerlund Larsen	VKST
20	Susanne Dannerhøj Hansen	VKST
21	Alberte Christoffersen	VKST
22	Tina Jespersen	Spiras
23	Randi Hoeck Petersen	Spiras

Onsdag den 18. september 2024

Rejsedag

Torsdag den 19. september 2024

Besøg ved "Seeblickhof" ved Stockach ved Sven & Lena Johannsen

Referenter: Karsten Nielsen m.fl.

Besøg på Seeblickhof ved Stockach

På en flot solskins-efterårsdag besøgte vi Seeblickhof, et familielandbrug beliggende i nærheden af Stockach få kilometer fra Bodensøen, tæt ved grænsen til Schweiz. Gården blev i 2007 flyttet ud fra den tidligere beliggenhed inde i landsbyen ca. 1 km væk.

I Tyskland er dyrkning af æbler og anden frugt koncentreret i 3 områder, hvor betingelserne for frugtavl er gunstige. Det er Altes Land syd for Hamburg, ved Dresden, og her ved Bodensøen.

På gården drives ca. 25 ha, primært med æbler, samt lidt pærer, jordbær, kirsebær m.v. Æblerne sælges helt overvejende til direkte konsum, blandt andet i egen gårdbutik (Hofladen).

For at kunne opbevare æblerne har gården flere kølerum, hvor æblerne opbevares i en dvalelignende tilstand ved 1,5 grader C og et iltindhold på 1,5%.

Dyrkningen af æbler er som følge af klimaforandringer blevet mere risikofyldt end tidligere, da blomstringen nu starter 2 – 3 uger tidligere end i 1960'erne. Det giver en langt større risiko for frostskafer i blomstringstiden. Det skete i 2017, hvor de mistede 97 % af æblehøsten.

Det førte til oprettelsen af en statslig forsikringsordning (bemærk stat betyder her delstaten Baden-Württemberg). Forsikringspræmien er på 12% af den sum de ønsker at forsikre sig for. Delstaten betaler halvdelen af præmien. Det blev oplyst at æbleproduktionen typisk gav en omsætning på 25.000 EUR pr. ha.

De aktuelle æblepriser (sept. 2024) ligger på omkring 25 EUR for 100 kg, omkring det dobbelte af prisen i 2023.

Da salgspriserne på æblerne svinger meget har de arbejdet hen imod ikke at være økonomisk afhængige af en enkelt driftsgren. Udlejning af ferieboliger giver en stabil indkomst året rundt. I gårdbutikken er salg af egne produkter suppleret med salg af grøntsager, og med bageri, som nu udgør 30% af omsætningen i butikken. Desuden leverer de æbler til ca. 100 skoler gennem en EU-finansieret skolefrugtordning. Både udlejning og butik giver nu en større indtjening end æbleproduktionen, og dermed er afhængigheden af den mere risikofyldte æbleproduktion reduceret.

Gården bliver drevet med 15 ansatte, heraf 5 fuldtids. Både ejerens forældre og bror tager del i arbejdet. Således er det hans mor der passer ferielejlighederne og butikken og bageriet.

Ejeren så mest sig selv som landmand, men så sig også som entreprenør. Ud over de ovennævnte aktiviteter rådgiver han også andre frugtavlere om æbledyrkning og er engageret i æbleproducentforeningen.

Besøg på gården Käppeler

Referenter: Margrethe Hansen m.fl.

Personer fra Käppeler:

Mor, far og svigerdatter. Sønnen var ude at snitte majs.

Vi besøgte en landmandsfamilie, som har specialiseret sig i opdræt/avl af Simmental-kvæg, køerne bruges til mælkeproduktion.

Ejendommen er blevet overdraget til søn og svigerdatter. Produktionen på ejendommen består af 120 køer og 110 ha. De 120 køer producerer årligt 1 mio. kg mælk, som afregnes til 47 eurocent pr. kg. Køerne malkes i malkestald, da det er billigere at have to elever til at malke end at investere i malkerobotter. Mælken afsættes til et privat mejeri, som producerer oste. Når der skal blandes foder, hentes det i trillebør fra siloerne.

Foruden mælkeproduktionen sælges løbetyre og slagtekalve. I 2023 blev solgt 40 løbetyre til en pris på 2.600 euro pr. stk. Ved salg af slagtekøer opnås en pris på 4,7 euro pr. kg. Køerne er af racen Fleckvieh, som er en krydsning af Simmental og en sydtysk landrace. På ejendommen havde alle dyrene foruden et nummer også et navn.

Til ejendommen hører 20 ha, mens resten er forpagtet. Der dyrkes græs, majs samt lidt korn. Der tages 4-5 slæt græs om året, hvor nedbørsmængden i gennemsnit er på 1.800-1.900 mm. I området ligger jordprisen omkring 30-40.000 euro pr. ha.

Søn og svigerdatter har planer om at udvide velfærdsafdelingen, så der kan blive plads til 140 køer. Pt. er der overbelægning i stalden, så reelt 135 køer. Ejendommen ligger i et kuperet område, så for at kunne bygge en stald ekstra, skal der fjernes en hel del jord bagved de eksisterende bygninger. Udvidelsen forventes at koste omkring 700.000 – 1.000.000 euro. Der kan søges tilskud til projektet, som sammen med etableringsstøtte fra EU formentlig vil kunne dække omkring 40 % af investeringen.

Besøg ved Humlegården 'Hopfengut', Tettng

Referenter: Tina Jespersen, Kai Henriksen og Bo Ellegaard

Hopfengut bedriften ligger i Tettng i Sydtyskland. En virksomhed, der er kendt for sin produktion af humle, samt restaurant, museum og bryggeri. På vores besøg fik vi introduktion til produktionen af en af ejerne. Virksomheden drives af bror og søster. Broderen står for humleproduktionen imens søsteren driver restaurantvirksomheden.

Produktionen er drevet økologisk, og deres største udfordring ligger i at finde gødning. Der er på bedriften en produktion af humle på i alt 45 ha. Derudover ligger der stor værdi i at formidle hele processen både ved rundvisning, samt ved opstilling af museum og dertil hørende information.

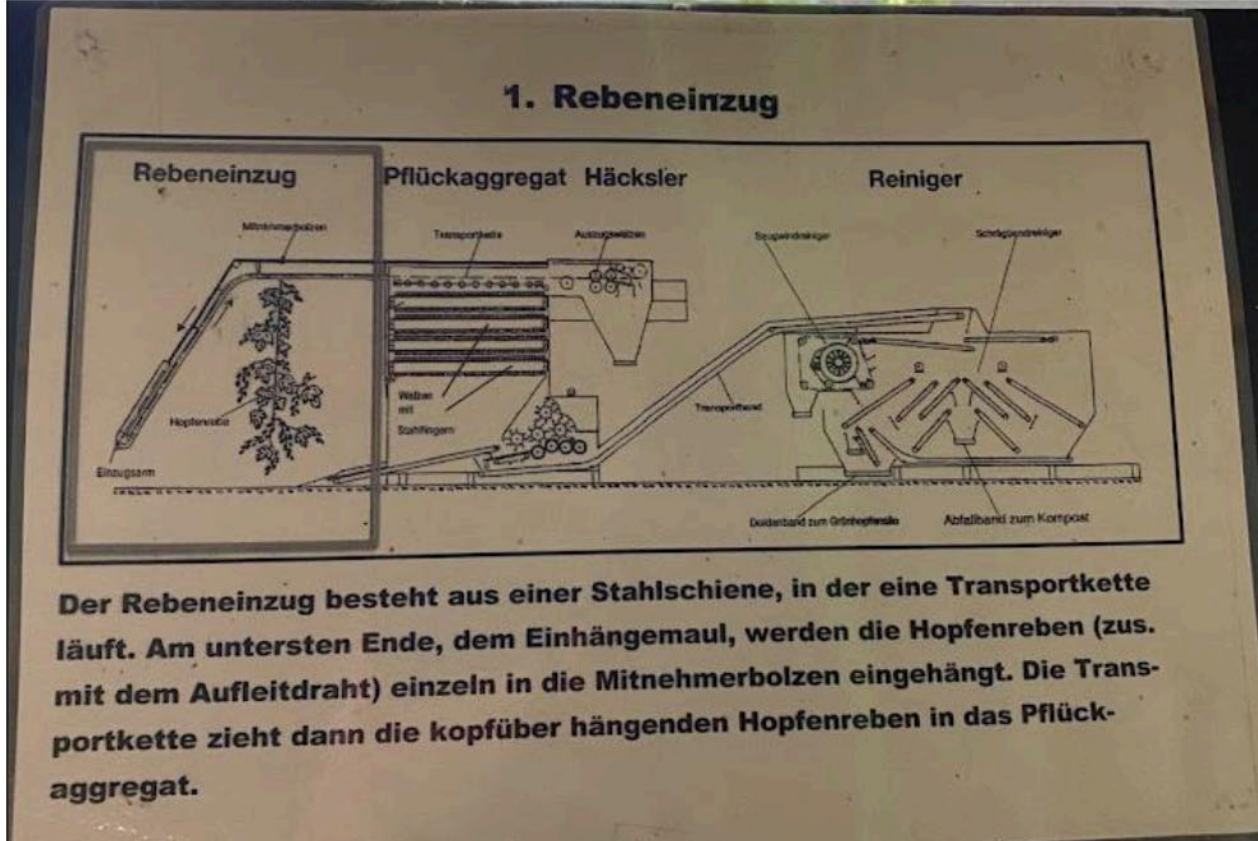

Produktionen af humle

Der dyrkes en bred vifte af humle på over 15 steder i Tett nang-regionen med mange forskellige smagsvarianter. Vi fik fremlagt og set, fra en meget energisk ejer, humledyrknin-gens mysterium. Planten er mangeårige og med gode vækstbetingelser, som området er kendt for, kan gro 20-30 cm. om dagen i vækstsæsonen. Humleplanten er tvekønnet og man benytter kun hunplanter i produktionen.

Hvert år bliver planten opstammet på en ny ståltråd (8 meters højde), som planten skal hjælpes rundt om med uret i starten. Denne proces er meget arbejdskrævende og kræver mange hænder (manuelt arbejde). Vækstsæsonen starter i marts, hvor det nye humleskud manuelt sættes fast på ståltråden og i juni når humleplanten toppen af ståltråden. Høsten sker i august og september ved, at hele planten (inkl. stråltråd) samles sammen og sendes igennem et stationært anlæg, som vist på illustrationen.

Høsten af humle er illustreret nedenfor – hvor blomsten skilles fra i et renseri og efterfølgende tørres ned og pakkes sammen i bags af 50 kg.

Der forventes ca. at kunne brygges 50-55 tusind liter øl af en 50 kg. bags. Der eksporteres worldwide.

Indlæg ved advokat Hans Joseph Hartmann

Referenter: Jens Norup m.fl.

Fokus på de skattemæssige forhold ved arv og gave i familiemæssige generationsskifter

I udgangspunkt er der ingen forskel på om overdragelsen sker i levende live eller ved arv

For ejendomme under 26 mio. euro kan næste generation vælge mellem 2 modeller

1. Hvis man driver ejendomme i mindst 5 år er 85 % af avance skattefri. Herefter kan de resterende 15 % blive skattefri, hvis man fortsat driver virksomheden i 15 år
2. Hvis man driver ejendommen i mindst 7 år, er 100 % af avance skattefri og der kommer ikke yderligere skat senere (15 år regel ej gældende her)

Ved salg indenfor 5 eller 7 års perioden udløses forholdsmæssig skat i forhold til ejeperioden.

Hvis der laves salg af f.eks. et areal, kan beskatning undgås, hvis provenu anvendes til geninvestering på bedriften indenfor 6 måneder fra salget.

Ingen avanceskat på boliger og udlejningshuse generelt

Hvis man bortforpagter sin ejendom, er det at sidestille med selv at drive den og dermed opnå skattefrihed. Dog kræver det en lejeperiode på mindst 15 år.

En bedrift defineres som jord, driftsbygninger, maskiner, staldinventar, rettigheder, besætning og beholdninger

Fredag den 20. september 2024

Besøg ved Albert Steger, Eichbergerstr. 42, 9450 Altstätten SG.

Referenter Maria Euster Klug m.fl.

Albert er 4. generation der hedder Albert Steger på ejendommen, som blev etableret i 1920, hvor den foretagsomme og fremsynede oldefar opkøbte og samlede jordparceller til større enhed og byggede en for den tid voldsom stor kvægstald. Albert og Diana overtog bedriften i 1999.

Der er 2 gamle stuehus bygget i træ som er 3-400 år gamle. Det store er fredet både udvendigt og indvendigt, hvilket besværliggør den igangværende renovering grundet mange restriktioner. De udfører noget af renoveringen selv (Diana er oprindelig uddannet tømrer), men har dog håndværkere til det meste. Halvdelen af dette hus er udlejet, mens resten tidligere blev beboet af de nu afdøde forældre til Albert og fremover skal bebos af den unge generation.

Det andet hus er kun fredet udvendigt, det bebos af Albert og hans familie. Albert er en rigtig schweizisk kvægbonde – bemærk køerne på livremmen!

Landbruget omfatter 40 ha, hvoraf 25 ha er ejet. Ejerandelen er langt mindre ved de fleste andre bedrifter i området. Markdriften omfatter majs til ensilage, byg, hvede og græs samt frugttræer som er som er under udfasning da den næste generation ikke har interesse herfor.

Kvægholdet består af 70 årskøer + opdræt af racen schweizisk brunkvæg. Mælkeydelse på 9.500 kg/årsko med 4,2 % fedt og 3,6 % protein.

I Schweiz udgør brunkvæg ca. 35 % af kvægbestanden og Holstein ca. 40 %.

Forpagtningsprisen ligger pt. på 1000 CHF/ha (= 7.950 kr.). Meget lidt agerjord til salg – prisen ligger på 80.000 CHF/ha (= 636.000 kr.)

Løsdriftsstalden blev bygget for 15 år siden, hvor antallet af køer blev fordoblet, stalden er forsynet med 2 x 8 malkestald og ventilation til nedkøling af køerne over fanggitrene ved foderbordet. Mælkeprisen er pt. 0,65 CHF/kg (= 5,17 kr.)

Selvom det er en moderne bedrift, så prioriteres traditionerne højt. Enkelte køer havde således små kobjælder på, selv om de gik på stald. Store kobjælder til festlige lejligheder var der dog også – mange af dem ejet af Christel den næste generation på bedriften. De skulle bl.a. bruges til årets store begivenhed det lokale dyreskue som afholdes den 1. lørdag i oktober. Albert var så venlig at sende et par billeder fra begivenheden, som nyder stor opmærksomhed i byen Altstätten med 12.000 indbyggere.

Har 200 æglæggende høns i flytbar enhed. Salgsprisen er 0,6 CHF/æg (= 4,75 kr.) i gårdbutikken.

Nedbøren er ca. 1.500 mm/år, derfor meget frodigt.

Arealtilskud udgør ca. 400 CHF/ha her i lavlandet – laveste kvote. Arealet er inddelt i 4 arealkvoter efter hældning og tilgængelighed. Arealtilskud bortfalder, når landmanden fylder 65 år. Det tilskynder til generationsskifte. Albert siger han er klar til at overdrage ejendommen, lige så snart Christel på 27 år er klar.

Der er fremgang i andelen af kvinder i landbruget, de udgør pt. 10 %.

Der er kommet stort fokus på biodiversitet, hvor der er krav om mindst 7 % af omdriftsarealet, det giver 4000 CHF/ha årligt (= 31.800 kr.). Søndag d. 22/9-2024 var der folkeafstemning om hævnning af biodiversitetskravet fra 7 % til 30 %. Forslaget blev nedstemt.

Den alsidige bedrift har desuden 12 bistader og samt lidt juletræsproduktion på ukurant stejlt areal. Arbejdskraften på gården er ægteparret og en lærling samt delvis datteren Christel på 27 år som på sigt vil overtage bedriften – hun arbejder pt. ca. halv tid udenfor i Landi (= Land og fritids forretning).

Egen gårdbutik ligger med praktisk P-plads lige ved siden af gennemgående vej. Her er der råmælksautomat som trækker mange kunder til. Der er ikke krav om pasteurisering, men alene krav om køling. Der sælges dagligt ca. 40 l til 1,20 CHF/liter (= 9,54 kr.).

I gårdbutikken sælges desuden hjemmelavet yoghurt, frugt og kartofler m.fl., bihonning af egen avl samt lidt forskelligt træhåndværk og i juletiden juletræer. Der indkøbes kartofler og på sigt også frugt fra andre for at have et passende udbud. Omsætningen ligger på 5.500 – 6.000 CHF pr. måned (= 43.700 -47.700 kr.) dog noget højere i december, hvor ca. 400 juletræerne sælges for 35 CHF/m (= 278 kr.).

På staldtaget blev der i 2011 etableret et solcelleanlæg. Der blev heldigvis dengang indgået aftale med 25 års løbetid på salg af el til 0,46 CHF/kwh (= 3,66 kr.). Indlånsrente er pt. 1 %.

Albert ser følgende udfordringer for hans landbrug og landbruget i området:
Kampen om jorden skærpes til især som følge af et projekt der skal genslynge Rhinen og dermed inddragelse af forlandet. Det vil betyde, at ca. 250 ha agerjord hermed forsvinder og bliver om-dannet til natur i flodsengen.

Gødningskvoten reguleres ned, der er lige indført krav om brug af slæbeslanger ved udkørsel af gylle.

Besøg ved Walter Appert leder af Landwirtschaftliches Zentrum SG i Salez – se www.lzsg.ch

Referenter: Henrik Hovmøller Christensen

Landwirtschaftliches Zentrum, St. Gallen.

Foredrag om LZSG ved Walter Appert.

Landbrugscentret SG (LZSG) er et kontor under landbrugskontoret i St. Gallens økonomiministerium. Fokus for LZSG's aktiviteter er undervisning til erhvervsuddannelse, rådgivning, kurser og praktiske prøver. LZSG driver conferencecenter, ejendomme og forsøgsmarker i Salez samt praktiske testgrunde i byen Flawil. Derudover er der klassisk landbrugsrådgivningscentre i Kaltbrunn og Sargans.

I St. Gallen er der ca. 3.700 landbrug der dyrker et areal på ca. 72.000 ha, svarende til ca. 36% af St. Gallens areal. Landbrugene er primært familie ejede landbrug på gennemsnitlig 20 ha. På de 3.700 bedrifter er der ca. 140.000 køer, 160.000 grise og ca. 1 mio. høns. Mange landbrug forædler deres produktion enten selv eller via mindre kooperationer/virksomheder. Det er f.eks. Emmen-taler ost, madolie, sur-ost, vin og diverse majsprodukter.

I Schweiz er omkostningsniveauet meget højt. Derfor har produkter fra Schweiz svært ved at konkurrere på verdensmarkedet. Derfor har LZSG en vision om, at undervise og hjælpe lokale land-mænd til at lave nicheprodukter der kan øge deres indtjening.

Varsling og Planterforædling

Indlæg v. Benedikt Kogler og Johannes Brunner

Klimapåvirkning har givet flere extremer og var-mere klima vil kræve tilpasninger på plantevalg og genetik.

Der arbejdes på udvikling og forbedring af vars-lingssystemer for svampe- og insektangreb.

Climate adaption strategy of the Canton St. Gallen

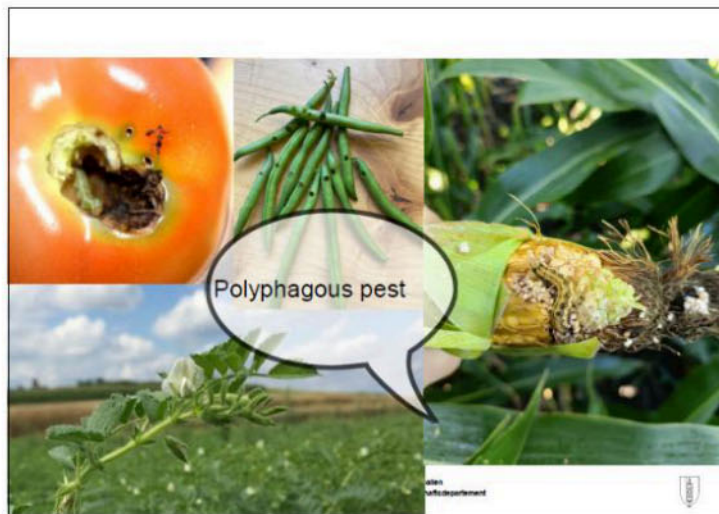
- Climate-adapted crops through variety testing and plantbreeding
- Using digitalisation for climate adaptation
E.g. forecasting model for viticulture, irrigation probes, AI pest monitoring
- Soil conservation measures for sustainable safeguarding of the production base

26.10.2022
Side 1

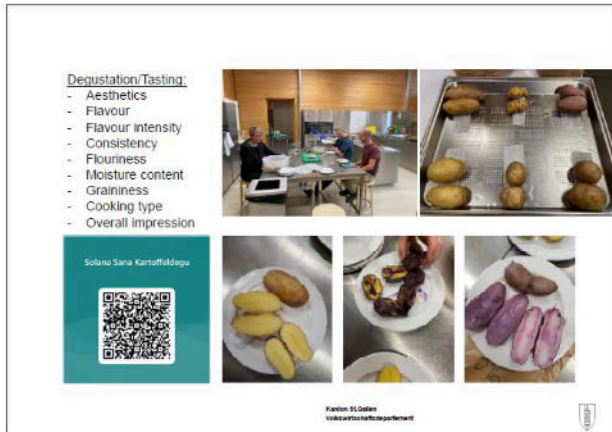
Kanton St. Gallen
Landwirtschaftsdepartement

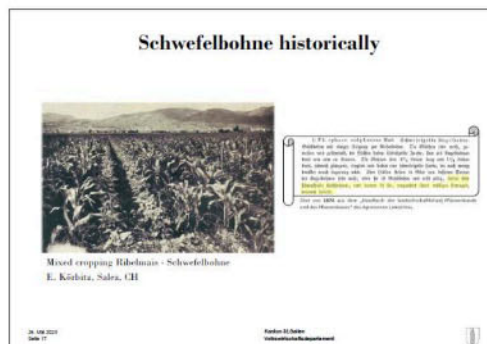
Der arbejdes med tilpasning til samfunds- og forbrugerønsker herunder miljøbeskyttelse, biodiversitet og produktudvikling.

Kartofler er en vigtig afgrøde i kanton St. Gallen. Der arbejdes løbende med udvikling og testning af nye varianter (300 – 400 årligt).

Her ses en speciel variant med ikke kun lilla skald, men tillige lilla "kød".

Bønner har tillige traditionelt været en vigtig spise i St. Gallen. Der arbejdes bl.a. nu med et avlsprogram på en gammel original sort: Schwefelbohne.

Der har ligeledes i århundreder været dyrket majs i region herunder en gammel sort: Ribelmajs, hvor kerne er lys/hvid. Denne sort var næsten uddød for: 20 – 30 år siden med et skønnet areal på: 2 – 4 ha. Der dyrkes nu i et anerkendt program for originale/beskyttede produkter: 120 ha. (jævnfør f.eks. certificerede Lammefjordskartofler).

Der er et markant lavere udbytte i Ribelmajs: 4 – 7 t. pr. ha. mod andre majssorter: 10 – 12 t. pr. ha. Det har dog vist sig muligt at få en attraktiv pris ved markedsføring af Ribelmajs.

Smartfarming og -projekter

Del 1: Måling af nedbør og jordfugtighed i vækstzonen

Projektet har kørt i 6 år.

Målet er at kvalificere metoder til vanding af regionens afgrøder.

Vi tester nye instrumenter til måling af

- Tilgængeligt vand i vækstzonen
- Tilgængeligt kvælstof i vækstzonen

Målingerne foregår dagligt og indgår i modeller til varsling for vanding og tildeling af gødning.

De mange data der måles vil ændre hele vores tilgang til dyrkning af afgrøder.

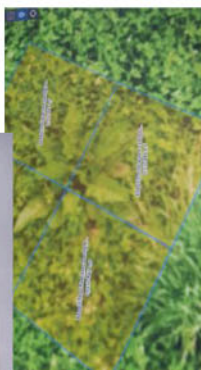
Men stadig behov for meget forskning før data kan analyseres og tolkes korrekt.

Del 2: Måling af marker overfløjet af drone med specialkamera

Målet er at identificere områder i marken, som skal analyseres nærmere for at beslutte tiltag.

Der måles

- Jordtyper
- Plantetyper

I dag er målingerne og tolkningen 80 % korrekt. Vi kvalificerer stadig målingerne ved udtagning af jord- og planteprøver for specielt identificerede områder.

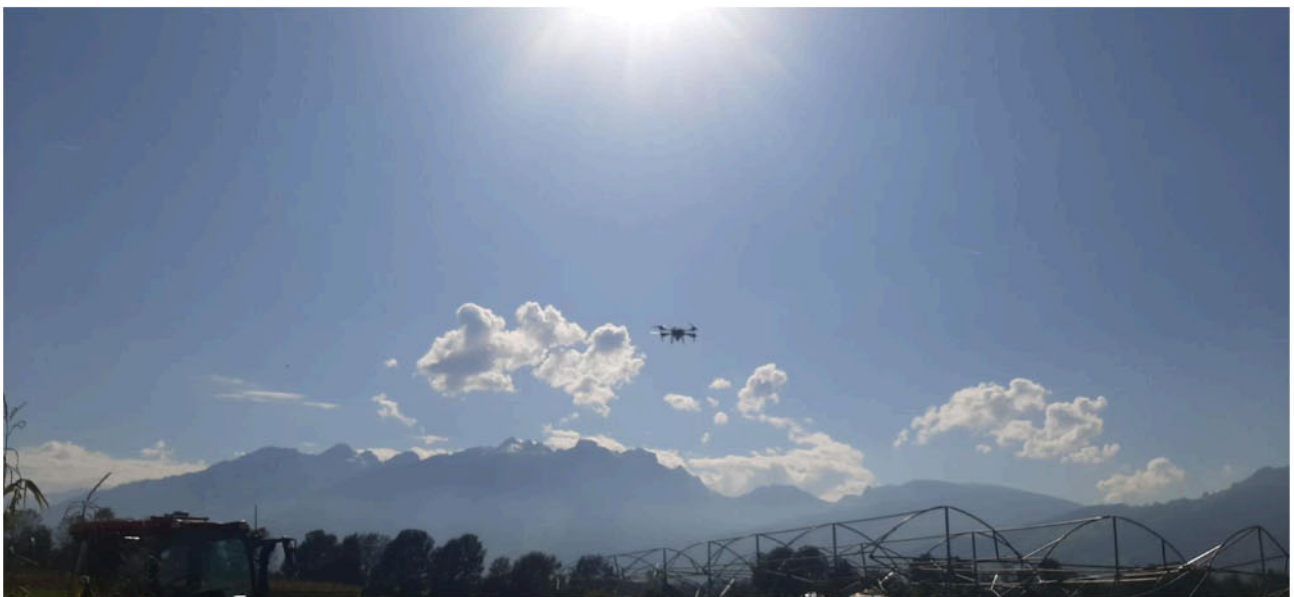
Del 3: forsøg med spotsprøjtninger udført af drone

Først gennemføres overflyvning med dronen og der optages kort til analyse af emner der skal spot-sprøjtes.

Derefter gennemføres overflyvning med selve sprøjtearbejdet.

Det er dyrt udstyr med Drone, GPS og AI-værktøjer. Aktuell pris på drone med udstyr er 18.000 €.

Pt. er flyvetiden på en opladning kun ca. 60 minutter. Det er ikke tilstrækkelig kapacitet til kommercielt brug. Men det vil det være om få år, da de store traktorfirmaer er gået ind i området og udvikler på teknologien.

Lørdag den 21. september 2024

Alpetur til Engelberg og Brunni

Lørdag var der tilbud om en tur i de schweisiske alper. Der var en fantastisk tur 😊

Lørdag den. 21 september 2024

Alpetur til Engelberg og op på Brunni.

En studietur til Schweiz uden rigtig at komme op i bjergene duer bare ikke. Vi skulle derfor også se og have et indtryk af hvilke udfordringer, der er ved at drive landbrug på de stejle bjergsider.

Vi kørte med taxabus fra Zürich til Engelberg som ligger 1013 m.o.h. Her tog vi med svævebanen op ad solsiden på bjeget Brunni til Ristis og der skiftede til stolelift op til Brunnihütte, som er oppe på 1860 m.o.h.

Udsigt til Titlis på 3.248 m.

Weekenden inden vi kom havde de fået 1 m sne oppe på Brunni. Der lå stadig lidt sne og man kunne se fladtrykt græs. De fleste kreaturer var pga. varsel om megen sne blevet flyttet ned i dalen inden snefaldet kom. Der havde dog været en alp/sæter som var blevet sneet inde et par dage, men de havde heldigvis haft lidt hø på lager til kreaturerne, så de klarede sig uden at sulte dem.

Efter en lille sneboldekamp gik vi ad vandreruten ned ad bjerget forbi Rigidalalp på 1748 m.o.h. hvor der stadig var et par køer i stalden ved siden af bjergrestauranten.

Alpedriften er meget vigtig for turismen. Dels trækker den velplejede natur turister i sommersæsonen, men for skisæsonen betyder det rigtig meget at græsset bliver afgræsset eller slået, da det mindsker risikoen for snelaviner.

Bemærk at halen er bundet op, for at undgå at den bliver beskidt. Håret på halerne bliver ikke klippet, fordi køerne så ikke kan vifte fluerne væk.

Mælken bliver enten brugt eller sendt i mælkejunger ned til det lille ostemejeri som lå ved siden af klosteret i Engelberg.

Herefter gik vi ned til Ristis på 1606 m.o.h. Hvor vi spiste på bjergrestauranten i det skønneste efterårsvejr med panoramaudsigt til Titlis som er på 3.238 m. Herefter tog vi svævebanen ned til Engelberg. Billedet til højre viser hovedgaden i Engelberg.

Dagens 2 guider – storesøster Maria fra DK til højre og lillesøster Pia bosiddende i Engelberg til venstre.

Søndag den 22. september 2024

Hjemrejse til Danmark

Søndag morgen var der hjemrejse til Danmark efter en meget udbytterig studietur.

Stor tak til Maria for hendes store arbejde med både planlægningen og gennemførelsen af dagene i Schweiz 😊